

ERFGOED ALS IDENTITEIT

Erfgoednota Oirschot 2018-2028

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
1.1. Aanleiding	5
1.2. Doelstelling	6
1.3. Totstandkoming	6
1.4. Leeswijzer	6
2. Visie en doel	7
2.1 Erfgoedzorg in Oirschot tot nu toe	7
2.2 Visie en doel	7
3. De Erfgoed identiteit	10
3.1. Wat is erfgoed	10
3.2. Religieus Oirschot	12
3.3. Militair Oirschot	14
3.4. Bestuurlijk Oirschot	16
3.5. Ambachtelijk Oirschot	18
3.6. Landschappelijk en agrarisch Oirschot	19
4. De waarde van erfgoed	22
4.1. Een geschiedenis van iedereen	22
4.2. De sociale waarde, identiteit en leefbaarheid	22
4.3. Economisch rendement	22
5. Speerpunt 1: De basis op orde brengen	25
5.1 Wat willen we bereiken?	25
5.2 Hoe gaan we dat doen?	25
○ In beeld brengen en evalueren van het huidige Erfgoedbeleid	25
○ Actualiseren, vernieuwen en verbreden beleidsinstrumentarium	28
6. Speerpunt 2: Behouden en Ontwikkelen	34
6.1 Wat willen we bereiken?	34
6.2 Hoe gaan we dat doen?	34
○ Behoud en ontwikkeling van het monumentale karakter	34
○ Aandacht voor het behoud van erfgoed in de context van de omgeving	35
○ Het mogelijk maken van herbestemming en economische doorontwikkeling van vrijkomend erfgoed	35
○ Ruimte bieden aan initiatieven van inwoners voor hergebruik	36
○ Het bieden van experimenteer- en innovatieruimte	36

- Instandhouding en versterking van de herkenbaarheid voor een aantrekkelijke woongemeente 37
- Verkenning oprichting particulier Oirschots monumentenbezit 37
- Aandacht voor duurzaamheid en energiebesparende maatregelen 37

7. Speerpunt 3: Zichtbaar en Beleefbaar maken 39

- 7.1 Wat willen we bereiken? 39
- 7.2 Hoe gaan we dat doen? 39
  - De Oirschotse erfgoed identiteit benoemen en inzetten 39
  - De Brandstore 39
  - Aandacht voor de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte en bereikbaarheid 40
  - Meer aandacht voor Open Monumentendag 40
  - Opzetten lokaal erfgoedplatform 40
  - Verbeteren van de informatievoorziening over erfgoed 41
  - Opstellen Nota Immaterieel Erfgoed 41

8 Organisatie en financieel kader 42

- 8.1 Wat willen we bereiken? 42
- 8.2 Hoe gaan we dit doen? 42
- 8.3 Extra ambtelijke ureninzet 42

Bijlagen:

- I. Landelijke, provinciale en lokale beleidskaders

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De vooraanstaande rol van erfgoed hebben we benoemd in onze kernboodschap “Oirschot; monumentaal, ondernemend en groen. Daar voelt de mens zich thuis”. In deze Erfgoednota Oirschot 2018-2028 maken we een vertaalslag naar deze kernboodschap en verwoorden we onze visie en ambities voor het beleidsveld erfgoed voor de komende jaren. Toegenomen aandacht en erkenning van het erfgoed dat Oirschot rijk is en verschillende ontwikkelingen binnen de hedendaagse erfgoedzorg zorgen ervoor dat er juist op dit moment behoefte is aan een brede en integrale erfgoednota.

Onze gemeente telt maar liefst 320 Rijks- en gemeentelijke monumenten en twee beschermde dorpsgezichten. Daarmee is Oirschot qua aantal monumenten per inwoner één van de grootste monumentengemeenten van Nederland! Daar mogen we trots op zijn. De oude gotische Sint-Petrusbasiliek in Oirschot is meer dan vijf eeuwen oud en het voormalige raadhuis dateert uit 1513. In de schaduw van het plein ligt het intieme Vrijthof met het Boterkerkje, dat het oudste tufstenen godshuis van Brabant is. Ook op andere plekken in de gemeente staan markante monumenten, zoals de gerestaureerde watermolen van Spoorдонк die over een riviertje is gebouwd en de markante toren van Oostelbeers die half verscholen tussen de akkers en bomen staat. Daarnaast telt onze gemeente twee landgoederen, elf unieke natuurgebieden en prachtige cultuurlandschappen met historische wegen, bolle akkers en agrarische clusters. Met dit erfgoed zijn bijzondere verhalen verbonden. Denk aan de legende van de Heilige Eik of aan het levensverhaal van de Heilige Non. Deze verhalen zijn een belangrijk onderdeel van het DNA van Oirschot.

Erfgoed levert een belangrijke bijdrage aan ons gezamenlijk maatschappelijk kapitaal. Erfgoed is een belangrijke identiteitsbepaler en community-builder binnen onze gemeente. Daarmee bedoelen we dat onze historie een belangrijke verbindende rol speelt voor inwoners, monumenteigenaren, ondernemers en toeristen. Erfgoed biedt volop kansen om Oirschot beter te positioneren en economisch nog aantrekkelijker te maken voor dit brede publiek. Daarom willen we ons cultuurhistorisch erfgoed, zowel het tastbare fysieke erfgoed als de bijbehorende verhalen, duurzaam behouden voor de toekomst. Een dynamische benadering met aandacht voor passende economische doorontwikkelingen vinden we daarbij belangrijk.

Een andere aanleiding die ertoe bijdraagt dat de tijd rijp is voor een integrale erfgoednota zijn de verschillende ontwikkelingen op lokaal, regionaal en landelijk niveau op het gebied van erfgoed. Denk aan de invoering van de Erfgoedwet (2016), de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (2009) en de wijziging van het besluit Ruimtelijke Ordening (2012). Ook de Omgevingswet, die naar verwachting in 2020 van kracht gaat, zal gevolgen hebben voor de omgang met erfgoed. Vooruitlopend hierop heeft de gemeente Oirschot een Omgevingsvisie opgesteld, waarin kracht van cultuurhistorie een plaats heeft gekregen.

Erfgoed gaat niet alleen over regels. We willen het verleden van Oirschot zichtbaar en beleefbaar maken voor een breed publiek. Sterker nog, we willen ons erfgoed op een eigentijdse, innovatieve manier toegankelijk maken. Dit vergt dat we ‘buiten onze comfortzone’ denken en andere disciplines erbij gaan

betrekken. Denk b.v. aan crossovers met ondernemers, gamers, technologie & media, storytelling, mobiele toepassingen en nog veel meer...

1.2 Doelstelling

Aan de hand van de volgende drie speerpunten geven we in deze nota invulling en inhoud aan onze ambities:

1. De basis op orde brengen
2. Behouden en ontwikkelen
3. Zichtbaar en beleefbaar maken

1.3 Totstandkoming

We vinden het belangrijk dat ons beleid wordt gedragen door de samenleving. Betrokkenheid vanuit de samenleving is immers een belangrijke voorwaarde voor het slagen van nieuw beleid. Daarom hebben we bij de totstandkoming van de nota diverse doelgroepen betrokken die ieder op hun eigen manier te maken hebben met het erfgoed van Oirschot. De lokale erfgoedinstellingen hebben via een speciaal opgerichte werkgroep een grote bijdrage geleverd aan de totstandkoming. De erfgoedinstellingen zijn van grote waarde omdat ze enerzijds een grote kennis van het aanwezige erfgoed hebben en anderzijds goed op de hoogte zijn van wat er speelt onder monumenteigenaren. Andere doelgroepen, zoals ondernemers en belangengroepen zijn door middel van interviews betrokken. Ook binnen de ambtelijke organisatie is geanalyseerd hoe er met erfgoed wordt omgegaan en hoe we dat nog beter kunnen doen.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden de visie en het doel van de nota benoemd. In hoofdstuk 3 benoemen we aan de hand van een aantal unieke thema's de erfgoedidentiteit van Oirschot. De identiteit vormt de basis van het Oirschots DNA. In hoofdstuk 4 gaan we in op de waarde en het sociaal en economisch belang van ons erfgoed. In hoofdstuk 5, 6 en 7 geven we invulling aan de drie pijlers; de basis op orde brengen, behouden en ontwikkelen en erfgoed zichtbaar en beleefbaar maken. De nota wordt beëindigd met een financiële paragraaf.

2. Visie en doel

2.1 Erfgoedzorg in Oirschot tot nu toe

De afgelopen decennia hebben we veel aandacht besteed aan de bescherming van objecten. Dit heeft geresulteerd in een uitgebreide gemeentelijke monumentenlijst en het benoemen van beeldbepalende en karakteristieke panden in onze bestemmingsplannen. In 2012 is er in samenwerking met de Kempengemeenten een erfgoedkaart opgesteld waarop ruimschoots aandacht is geschonken aan het ruimtelijk erfgoed, zoals historische verkavelingspatronen, wegen en paden, cultuurlandschap en laanstructuren. Voor het ondergronds erfgoed hebben we een apart archeologiebeleid opgesteld. Vanuit Vrijtijdseconomie, Natuur & Landschap werken we steeds aan het ontwikkelen van nieuwe routestructuren en het inzetten van erfgoed voor een breed en 'gewenst' publiek.

Toch is er van een integrale benadering van erfgoed tot nu toe nauwelijks sprake geweest. Met integraal bedoelen we aandacht voor erfgoed binnen al onze beleidsterreinen. De erfgoedkaart is bijvoorbeeld niet vastgesteld waardoor kansen, zoals het borgen van cultuurhistorische waarden binnen ruimtelijke ontwikkelingen, onvoldoende zijn benut. Bovendien is er tegenwoordig in de erfgoedsector veel meer aandacht voor integraliteit. De verschillende ontwikkelingen op landelijk niveau, zoals de invoering van de Erfgoedwet en de Modernisering Monumentenzorg, hebben onze blik op erfgoed verbreed van een object-gerichte benadering naar een gebiedsgerichte aanpak.¹ Een integrale benadering betekent ook een mentaliteitsverandering in het denken over en de omgang met erfgoed. Zowel op bestuurlijk als ambtelijk niveau is het belangrijk om 'vanuit de basis' en op lange termijn aandacht voor erfgoed te hebben en te behouden. In onze kernboodschap "Oirschot; monumentaal, ondernemend en groen" hebben we het monumentale aspect bewust een centrale plek gegeven. In deze nota geven we hier verder invulling en inhoud aan.

2.2 Visie en doel

Er is breed maatschappelijk draagvlak in Oirschot dat met het erfgoed zorgvuldig wordt omgesprongen, nu en in de toekomst. Deze visie beschrijft hoe de gemeente Oirschot, als beheerder van het erfgoed, daar in de periode 2018-2028 aan gaat voldoen. Het Oirschotse erfgoed vormt de basis van de Oirschotse identiteit. Het doel is om de bestaande identiteit te versterken en voorwaarden te creëren om die identiteit uit te bouwen, nu en in de toekomst. Daarmee is erfgoed tevens de basis van de ruimtelijke ontwikkeling en wordt duidelijk dat erfgoedonderdelen niet langer op zichzelf staan, maar onderdeel zijn van een groter geheel: de context.

Oirschot heeft diverse ambities waarbij erfgoed een belangrijke rol speelt. In verschillende strategische beleidsdocumenten (Agenda van Oirschot, Toekomstvisie Oirschot 2030, Omgevingsvisie) zijn deze ambities verwoord:

- *"Oirschot: monumentaal... en groen"*
- *"Oirschot: ondernemend"*
- *"Oirschot: ... daar voelt de MENS zich thuis"*

---

¹ In bijlage II worden de landelijke, provinciale en lokale beleidskaders toegelicht.

In genoemde beleidsdocumenten wordt de kracht van Oirschot als cultuurhistorische gemeente benoemd en onderschreven en krijgt erfgoed een belangrijke rol. Met deze nota willen we erfgoed een eigen positie geven, waarbij we onze monumentaliteit als de onderscheidende factor van Oirschot benutten om de Oirschotse economische en sociale vitaliteit te versterken en Oirschot hiermee op de kaart te zetten. Belangrijk hierin zijn onze inwoners, zij zijn onze ambassadeurs.

Dit willen we doen door:

- De basis van het Oirschots Erfgoed op orde brengen: om het Oirschots erfgoed te kunnen benutten voor onze gemeente moet de basis voldoende 'op orde' zijn, zal er een actief en op ontwikkeling gericht (aanwijzings)beleid noodzakelijk zijn.
- Behoud en versterking van het monumentale karakter van de gemeente Oirschot.
- Benadering van erfgoed in de context van de omgeving.
- Erfgoed als fundament van onze identiteit.
- Hergebruik en herbestemmen van erfgoed: herbestemmen van erfgoed vraagt om proactief meedenken aan de voorkant en mee bewegen gedurende het ontwikkelingsproces.
- Ruimte bieden aan initiatieven van inwoners voor hergebruik.
- Het bieden van experimenteer- en innovatieruimte.
- Het belang van monumenten voor de Brainportregio².
- Cultuurhistorie inzetten als kwaliteit en inspiratiebron voor stedelijke ontwikkeling: voor een goed ruimtelijk planproces is het essentieel om cultuurhistorische waarden zo vroeg mogelijk te herkennen en mee te wegen.
- Instandhouding en versterking van de herkenbaarheid voor aantrekkelijke woongemeente.
- Inzetten op de vergroting van de beleefbaarheid van het erfgoed onder een breed publiek. Het verhaal van Oirschot versterken en uitdragen: Oirschot wil haar materiële en immateriële erfgoed nog beter inzetten om het verhaal over de historische ontwikkeling van de gemeente/streek uit te kunnen dragen en daarmee de gemeente beter op de kaart te zetten.

Onze ambitie werken we uit aan de hand van deze drie speerpunten:

1. De basis op orde brengen
2. Behouden en Ontwikkelen
3. Zichtbaar en beleefbaar maken

In hoofdstuk 5, 6 en 7 zijn deze speerpunten toegelicht en uitgewerkt.

---

² Cees Jan Pen, Brainportlectoraat Fontys: "Een slimme regio koestert haar monumenten".

3 De erfgoedidentiteit van Oirschot

3.1 Wat is erfgoed?

In deze erfgoednota hebben we het over 'het gebouwde erfgoed in de context van de omgeving'. Dit sluit aan op het eerste uitgangspunt uit de beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (MoMo, Plasterk 2009) waarin een integrale benadering van erfgoed met aandacht voor gebiedsgericht denken en werken centraal staat. Een concreet voorbeeld hiervan is een historische boerderij in de context van het omringende agrarische landschap. Tot erfgoed behoren ook de disciplines archeologie en het immaterieel erfgoed. Voor archeologie is een apart beleid uitgewerkt. Het immateriële aspect, oftewel de rijkdom en diversiteit aan kleine en grote tradities, vaardigheden, rituelen en gebruiken komen aan bod bij het zichtbaar en beleefbaar maken van het erfgoed voor een breed publiek.

Van de Oirschotse geschiedenis zijn restanten zichtbaar en niet-zichtbaar bewaard gebleven. Zichtbare restanten zijn de dorpskernen, het cultuurhistorische landschap en de vele monumenten. De niet zichtbare restanten zijn bijvoorbeeld de verschillende gildes en het Brabantse worstenbroodje. Deze overblijfselen maken deel uit van het cultureel erfgoed van onze gemeente. Ons erfgoed is waardevol en daarom gaan we er zorgvuldig mee om. Dit doen we niet alleen vanuit belangstelling voor de lokale geschiedenis, maar ook omdat we er een sociale en economische waarde aan toekennen. Bovendien verschaft erfgoed ons culturele rijkdom.

Oude foto van de haven van Oirschot

In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van wat Oirschot op het gebied van erfgoed te bieden heeft. Unieke en onderscheidende erfgoedthema's zorgen voor samenhang tussen al het erfgoed. Omdat we willen inzetten op het behoud en de beleving van ons erfgoed benoemen we die erfgoedthema's die onze gemeente uniek en onderscheidend maken. In hoofdstuk 7 geven we aan hoe we de erfgoedthema's inzetten om de beleefbaarheid te vergroten. De volgende erfgoedthema's, dragen allemaal bij aan het verhaal en herkenbaarheid van Oirschot:

- Religieus Oirschot
- Militair Oirschot
- Bestuurlijk Oirschot
- Ambachtelijk Oirschot
- Landschappelijk en agrarisch Oirschot

Hierbij leggen we in ons erfgoedbeleid accent op het religieuze en militaire erfgoed van Oirschot, omdat dit twee erfgoedthema's zijn waarmee Oirschot zich onderscheidt. Ambachtelijk Oirschot is hierbij een goed derde. Niet voor niets prijkt het monument 'de grote Oirschotse stoel' op het pleintje van de Rijksluisstraat/Gasthuisstraat in Oirschot.

3.2 Religieus Oirschot

Het religieuze leven heeft altijd een belangrijke rol gespeeld in Oirschot. Hier hebben we verschillende erfgoedparels aan overgehouden, denk aan de vele kerken, kloosters en kapellen. De verhalen en legenden die hiermee samenhangen vertellen ons een interessante geschiedenis die verbonden is met de Oirschotse identiteit. Dit religieuze erfgoed biedt kansen: steeds meer mensen zijn op zoek naar (innerlijke) rust en betekenisgeving. Oirschot biedt een rustplek in de drukke Brainportregio. Daarom willen we het religieuze erfgoed op een eigentijdse manier inzetten. Techniek, Design en Kennis (Eindhoven) versus zingeving, (innerlijke) rust en ruimte (groen) zijn belangrijke speerpunten binnen de Vrijtijdseconomie. De Groene Corridor is hierin de verbindende schakel.

Boterkerkje Oirschot

Kerken en kerktorens

Oirschot heeft als een van de weinige dorpen twee middeleeuwse kerkgebouwen. Aan de Markt staat de blikvanger van het centrum van Oirschot, de gotische Sint Petrusbasiliek die gereed kwam in 1515. Dit is niet de oudste kerk van Oirschot. Achter de eeuwenoude huizen aan de Markt en herberg De Zwaan staat op het Vrijthof de Mariakerk, de vroegere hoofdkerk van Oirschot. Het kerkje dateert uit de twaalfde eeuw, maar staat op de plaats van een voorganger waarvan de historie teruggaat tot de vijfde eeuw. Vanaf de zeventiende eeuw was het kerkje onder andere in gebruik als boterwaag, wat de bijnaam Boterkerkje verklaart. Naast de basiliek en het Boterkerkje hebben we nog een stuk bijzonder religieus erfgoed: de Oude

Toren van Oostelbeers. De Toren van Oostelbeers is één van de weinige overgebleven vrijstaande kerktorens in Brabant. Een plek op de akkers buiten de dorpskern waar de eeuwenlange historie voelbaar is. Ook een markante kerk in de gemeente Oirschot is de Oude Sint-Willibrorduskerk in Middelbeers dat stamt uit de 15e eeuw en in de stijl van de Kempense gotiek is gebouwd.

Oude Sint Willibrorduskerk Middelbeers

Kloosters en het kloosterleven

Ook het kloosterleven heeft een belangrijke rol gespeeld in Oirschot. De kloosters hebben in het verleden, naast contemplatie en het innerlijk leven, ook een belangrijke maatschappelijke functie vervuld door het geven van onderwijs en zorg voor de zieken. Het oudste klooster is het Karmelietessenklooster dat in 1644 werd gesticht door Moeder Margaretha der Engelen, inmiddels de Heilige Non genoemd, in Huize Bleijendaal in de Nieuwstraat.

De Karmel St. Jozef bestaat tot de dag van vandaag. Dat de bewoners van Oirschot hen nog steeds weten te vinden blijkt wel uit de vele aanvragen om gebed en misintenties.

De zusters Franciscanessen hebben een belangrijke rol gespeeld in de onderwijsontwikkeling van Oirschot. In het kloostercomplex waren onder andere een lagere school, een huishoudschool, een kweekschool en een mavo gevestigd, evenals de eerste Montessorischool. Het Franciscanessenklooster is sinds 1796 in

Oirschot gevestigd. Vanuit Oirschot stichtte de congregatie meer dan dertig nieuwe vestigingen die gespecialiseerd waren in zorg en onderwijs.

De vestiging van de zusters Franciscanessen komt binnen afzienbare tijd vrij, evenals het Karmelietessenklooster. Het vrijkomen van dit religieuze erfgoed midden in het centrum van Oirschot biedt kansen. De zusters (Karmelietessen) willen met hun erfgoed een moreel kompas 'Leven met aandacht' meegeven aan de samenleving. Dit past naadloos in het eigentijds maken van ons religieuze erfgoed. Immers, in de hectiek en waan van de dag zijn mensen steeds meer op zoek naar (innerlijke) rust en 'aandacht voor echt'.

Het voormalige klooster Groot Bijstervelt is onderdeel van een landgoed waarvan de geschiedenis teruggaat tot de veertiende eeuw. Aan het begin van de twintigste eeuw trokken de Paters Montfortanen in het complex en breidden het uit tot de huidige omvang. Hoewel de Montfortanen er inmiddels niet meer wonen, is het kloosterleven nog altijd voelbaar. De kapel en de tuin met Lourdesgrot en de begraafplaats van de paters vormen tastbare herinneringen aan het kloosterleven.

Een Heilige Non en een Heilige Eik

En dan zijn er nog de verschillende legendes. Zoals die over de Heilige Non. Zuster Maria Margaretha der Engelen, stichter van het Karmelietessenklooster Bleijendaal, had tijdens haar leven visioenen en stigmata. Na haar dood in 1658 verging haar lichaam niet, maar lekte een olieachtige vloeistof. Door dit alles kwamen bedevaarten op gang naar de 'Heilige Non van Oirschot'. Nog steeds bewaren de Karmelietessen flesjes met deze raadselachtige vloeistof. Een aanvraag voor het zalig verklaren van deze heilige non is onlangs ingediend.

Een andere legende is die van de Heilige Eik. Deze legende gaat terug tot de vijftiende eeuw. Een paar herders vonden een Mariabeeldje op de oever van rivier de Beerze. Ze plaatsten het beeldje vervolgens in een eik en maakten er een plek van verering van. De eik zelf bestaat niet meer, maar op de plek van de eik staat nog een kapel. Tot op de dag van vandaag is het een bijzondere plek waar duizenden bezoekers, maar ook de inwoners gebruik maken van de bijzondere energie en verstillings die van deze plek uitgaat.

4.2 Militair Oirschot

Al tijden is de naam Oirschot verbonden met het militaire leven. De Generaal Majoor de Ruyter Van Steveninckkazerne is één van de grootste legerkazernes van Nederland. Na de Tweede Wereldoorlog hebben duizenden Nederlandse mannen hier hun dienstplicht vervuld. Veel Oirschottenaren hebben hier levendige herinneringen aan.

De kazerne, wat in de volksmond 'de legerplaats' heet, heeft een duidelijk stempel gedrukt op Oirschot. Veel beroepsmilitairen hebben zich in de naoorlogse tijd gevestigd in Oirschot: hun verhuizing naar Oirschot resulteerde in de bouw van enkele grote woonwijken en zij hebben een grote bijdrage geleverd aan het sociale leven in Oirschot, zowel op het gebied van sport en ontspanning als van cultuur. Hoewel de latere lichten veelal naar Eindhoven trokken voor hun vermaak, zijn er eerder toch ook velen geweest die hun vertier in Oirschot zochten. We willen die recente militaire geschiedenis van Oirschot beter in beeld krijgen en een plaats geven in de profilering van ons dorp.

Het poortgebouw van de Generaal Majoor de Ruyter Van Steveninck kazerne in de jaren '50 en 2017

Het Legerkamp

Bekend is het legerkamp op de Oostelbeerse Heide in Oostelbeers tussen 1832 en 1834. Het kamp werd ingericht op bevel van Koning Willem I, die de afscheiding van de Belgen in 1830 niet kon accepteren en het leger mobiliseerde. Het legerkamp in Oostelbeers was een groot tentenlegerkamp waar soldaten konden verblijven en oefenen. Tot een veldslag kwam het uiteindelijk niet.³ In het landschap is terug te zien waar de tenten gestaan hebben en zijn er in de loop der jaren allerlei vondsten in de grond gedaan. In bewaard gebleven dagboeken vertellen soldaten over het dagelijks leven in het kamp.

Over het Legerkamp 1832-1834 hebben de gezamenlijke Oirschotse en Beerse erfgoedinstellingen in 2016 een boek geschreven, een tentoonstelling georganiseerd en de replica van een monument ter nagedachtenis aan Coenraad van Valkenburg (gesneuveld in de Tiendaagse Veldtocht) opgericht.

³ Bron: Het Legerkamp bij Oirschot 1832-1834.

Tweede Wereldoorlog

De Tweede Wereldoorlog heeft ook bijzondere plekken van herinnering nagelaten. Door de Duitse bezetter werd een schijnvliegveld aangelegd waar nepvliegtuigen op aangelegde rails rondreden. Een klein stukje rails is nu nog terug te vinden in het landschap. Op de Landschotse Heide in Middelbeers werd een oefenterrein aangelegd met een 'haven' met schijnboten. Deze schijnboten waren zandruggen met een lengte van ongeveer 50 meter en een breedte van 7 meter. Ze waren omringd door een geul. Het gebied lag laag dus was ook makkelijk onder water te zetten. Om alles zo realistisch mogelijk te doen lijken, stonden op de schijnboten ook nog houten kajuiten. In totaal zijn er vijf schijnboten aangelegd, waarvan er nu nog drie te zien zijn op het gedeelte van de Landschotse Heide dat niet is ontgonnen.

4.3 Bestuurlijk Oirschot

Brabant en Oirschot werden vroeger op een andere manier bestuurd dan tegenwoordig. Oirschot heeft op regionaal niveau een belangrijke bestuurlijke functie gehad. Het ontstaan van een kantongerecht in Oirschot is dan ook niet toevallig. Behalve het kantongerecht en uiteraard het oude raadhuis, heeft ook de historie van Landgoed Baest een belangrijke bestuurlijke geschiedenis.

Oirschot als bestuurlijke hoofdplaats van de Meierij

In de tijd van de Meierij van 's-Hertogenbosch had Oirschot een belangrijke functie als het administratieve centrum van het gebied. De historische Meierij besloeg het grootste deel van Oost-Brabant. De regio was ingedeeld in kwartieren waarvan 's-Hertogenbosch de bestuurlijke hoofdstad was. Oirschot was een vrijheid en de hoofdplaats van het kwartier Kempenland. Hier zetelde de kwartierschout. Hij was de hoogste functionaris in de Meierij van 's-Hertogenbosch voor elk van de vier kwartieren. Het museum in Oirschot draagt daarom ook de naam "de Vier Quartieren". Het vertelt het verhaal over het 'vroegere' Brabantse leven en laat de bezoekers daarmee kennismaken.

Het raadhuis

In 1463 stichtte men in Oirschot een rechthuis. Het verhaal gaat dat op die plek na een brand in 1513 het raadhuis verrees. Afgezien van het rechthuis in 's-Hertogenbosch was dit de enige in de Meierij! Op de begane grond van het raadhuis was een markthal gevestigd. De eerste en tweede verdieping werden gebruikt door de dorpsbestuurders waaronder schepenen, raden en gezworenen. De schepenen vormden samen met de kwartierschout de rechtspraak. Bij ernstige vergrijpen werd de veroordeelde in een gevangenis cel gezet in het raadhuis. Eén van de cellen is bewaard gebleven en bevindt zich op de zolder.

Raadhuis Oirschot

Het kantongerecht

Vanaf 1838 had Oirschot bijna 100 jaar lang een kantonrechter. Oirschot was het vijfde kanton, een bestuurlijke eenheid, binnen het arrondissement Eindhoven. Deze werkte vanuit het raadhuis. Vanaf 1908 vond de kantonrechtspraak plaats in het gebouw dat we nu kennen als het Kantongerecht. Dit duurde maar tot 1934 waarna het gebouw diverse andere functies kreeg waaronder die van Streekarchief Zuidoost Brabant.

Landgoed Baest

Landgoed Baest had een belangrijke bestuurlijke functie in de regio. Het landgoed heeft een historie van 800 jaar. Het is gesticht in de 12e eeuw door de abdij van Berne en later uitgebreid door de abdij van Tongerlo. Na de kerkelijke herindeling in 1559 werd het landgoed eigendom van het Bisdom 's-Hertogenbosch. Het werd door bisschoppen gebruikt als zomerhuis, buitenplaats, om de stad te ontvluchten. Dit duurde niet lang: de bezetting van 's-Hertogenbosch in 1629 maakte hieraan een einde. Alle kerk- en kloostergoederen werden verkocht aan particulieren.

Landgoed Baest (bron VVV Oirschot)

4.4 Ambachtelijk Oirschot

Oirschot staat bekend om haar stoelen- en meubelindustrie. Eind 19^e eeuw ontstonden hier de eerste stoelenfabrieken. Van 1860 tot 200 heeft de meubelindustrie een belangrijke rol vervuld in Oirschot. De Oirschotse stoelenindustrie dankte haar populariteit en succes aan de praktische bruikbaarheid van de stoelen. Ze waren geïnspireerd op de Amerikaanse stoel: steviger en comfortabeler dan de zogenaamde rechte Brabantse knoppenstoel. Dat de Amerikaanse stoel haar intrede deed in het Oirschotse kwam vanwege de economische en sociale slechte situatie. Hierdoor vertrokken de Oirschottenaren C.H. Teurlinx en W. Meijers naar Amerika voor 10 jaar. Toen zij terugkwamen maakten zij de 'niet-kapot-te-krijgen' Oirschotse stoel. Daardoor kwamen de Oirschotse stoelen vaak terecht in ziekenhuizen, kazernes, scholen en gasthuizen. Ter herinnering aan de stoelenindustrie werd in 1958 de Grote Stoel geplaatst. In de stoelenfabriek van Teurlinx en Meijers is na herbesteding een supermarkt gevestigd.

Foto jaren '70 van de "grote Oirschotse stoel"

Brouwerij de Kroon aan de Koestraat

4.5 Landschappelijk en agrarisch Oirschot

Het buitengebied van Oirschot heeft van oudsher een agrarisch karakter. Dit is terug te zien in de vele historische boerderijen, boerderijenclusters en agrarische percelen. Verder is er een grote diversiteit aan cultuurlandschappen. De landgoederen vervullen hierbinnen een belangrijke rol. Ondergronds zijn verschillende archeologische monumenten bewaard gebleven die een extra dimensie aan het landschap geven. Al deze elementen hangen nauw met elkaar samen en maken dat ons buitengebied een aantrekkelijke plaats is om te verblijven en te recreëren.

Cultuurlandschappen

Het buitengebied van Oirschot heeft een aantrekkelijk en zeer gevarieerd cultuurlandschap. Van bossen en heidevelden tot agrarische percelen met bolle akkers en historische boerderijenclusters. Een van de meest unieke cultuurlandschappen in onze gemeente is De Mortelen. De Mortelen is een onderdeel van nationaal landschap Het Groene Woud en is een kleinschalig, nat gebied met bijzondere natuurwaarden. Een ander waardevol gebied is de Oirschotse Heide, dat deels als oefenterrein van defensie wordt gebruikt en gevarieerde natuurwaarden heeft.

Landgoederen

Uniek in het Oirschotse landschap zijn de landgoederen. De landgoederen Baest, 's-Heerenvijvers en Heerenbeek vormen waardevolle cultuurlandschappelijke gebieden binnen onze gemeentegrenzen. Landgoed Heerenbeek bestaat uit een bosgebied met oudere eikenlanen, loof- en naaldhout. De van oorsprong agrarische percelen hebben plaatsgemaakt voor natuurontwikkeling. Landgoed Heerenbeek is open en toegankelijk en grenst aan Landgoed Velder, dat onder Boxtels grondgebied valt.

Landgoed 's-Heerenvijvers (momenteel niet meer geheel toegankelijk) is een relatief klein landgoed dat bestaat uit oude eiken- en beukenlanen, loofhout en open weiden.

Het grootste landgoed is landgoed Baest. Dit landgoed beslaat maar liefst 400 hectare, waarvan 305 ha. bebost is en ca 74 ha. in gebruik is als landbouwgrond. Het karakter van het landgoed met haar bossen en statige lanen wordt bepaald door de meanderende Beerze die nog steeds in haar oorspronkelijke vorm stroomt. Landgoed Baest is zeer bijzonder vanwege de aanwezigheid van Kapel en bedevaartsoord de Heilige Eik. Het wordt beschreven als een van de mooiste landgoederen van Brabant.

Cultuurlandschap

Boerderijen en het boerenleven

Oirschot is vanouds een agrarische gemeente. We beschikken over een groot agrarisch buitengebied met veel historische boerderijen. De meeste boerderijen hebben inmiddels een woonbestemming gekregen en zijn niet meer als boerenbedrijf in gebruik. Maar ze vertellen wel het verhaal van het leven op het platteland. Veel van deze boerderijen zijn aangewezen als monument. We zijn hier trots op en willen dit erfgoed graag bewaren voor de toekomstige generaties.

Buurtschappen

Het gehucht Straten is één van de vroegst bewoonde plaatsen in de gemeente Oirschot. Het gehucht ligt langs een oude, mogelijk Romeinse, heerbaan die mogelijk van Tongeren via Vught naar Rossum zou hebben gelopen. Sinds 1991 genieten het driehoekige plein en de straten eromheen de status van beschermd dorpsgezicht.

Opvallend is de kapel die op het plein staat. Deze werd in 1853 gebouwd op de plek waar in de 16e en 17e eeuw al eerder een kapel stond. Die was gebouwd naar aanleiding van een geheimzinnige verschijning van een wit paard dat de Stratenaren hielp tijdens een gruwelijke pestepidemie.

Er staan boerderijen die samen de "Looienhurk" vormen. Hier werd vroeger de schors van eiken "geklopt", zodat het sap ervan gebruikt kon worden bij het looien van leer. Rondom Straten zijn verder duidelijk een aantal "bolle akkers" te zien. Dit zijn akkers die door eeuwenlange bemesting met stalmest en heideplaggen zichtbaar zijn opgehoogd. Vandaar de straatnaam De Bollen daar in de buurt.

Archeologie

Oirschot heeft een hoge tot zeer hoge archeologische verwachtingswaarde en bevat verschillende archeologische monumenten. Oostelijk van De Bollen is een terrein met sporen van een Romeinse nederzetting aangetroffen.

Het terrein rond de Oude Toren in Oostelbeers behoort tot de meest aansprekende archeologische gebieden. Hier stond ooit het schip van de kerk waar nu alleen nog maar een toren resteert. Het oogt als een mystiek stukje landschap. Het verhaal is dit helaas niet, hier stond namelijk ooit het schip van de kerk, waarvan door verval alleen de toren nu nog over is gebleven.

4. De waarde van erfgoed

4.1 Een geschiedenis van iedereen

De rijke historie van de gemeente is overal voelbaar en tastbaar aanwezig. Uit iedere tijdsperiode zijn bijzondere overblijfselen bewaard gebleven. Deze lange geschiedenis heeft gezorgd voor een grote culturele rijkdom. Deze culturele rijkdom is een geschiedenis van iedereen. Erfgoed is als het ware een openbaar en collectief bezit. Ons erfgoed vertelt ons iets over de geschiedenis van de dorpen van Oirschot. De gemeente Oirschot is de conservator van de geschiedenis ten behoeve van het algemeen belang, zodat iedere bewoner en bezoeker kennis kan nemen van ons gezamenlijk erfgoed. Deze rol van de gemeente neemt niet weg dat het behoud en de ontwikkeling van het Erfgoed van Oirschot een verantwoordelijkheid is van de gehele Oirschotse gemeenschap. Het is daarom ook van belang om de komende tijd een leidende en aanjagende rol te spelen in het 'werven van ambassadeurs', zowel intern als extern, voor het uitdragen van ons erfgoed, zodat de verantwoordelijkheid voor het erfgoed breed maatschappelijk gedragen gaat worden.

4.2 Sociale waarde, identiteit en leefbaarheid

Erfgoed is een belangrijk sociaal verbindend element. De identiteit van een dorp en leefomgeving wordt mede bepaald door de geschiedenis. Door de geschiedenis van een plek voelen bewoners zich meer verbonden met hun buurt of wijk, komen toeristen graag naar een plaats om er te verblijven en te recreëren en vestigen bedrijven en organisaties zich. Zoals eerder gezegd: uit Engels onderzoek bleek dat bezoekers van erfgoed zichzelf een hogere score gaven voor hun welbevinden. Vooral het zien van mooie dingen maakt mensen gelukkig. Sterker nog; het zien van historische gebouwen en dorpen/steden maakt meer gelukkig dan musea, kunst kijken of sporten. De geschiedenis van het eigen dorp, buurt of wijk is voor bewoners heel waardevol. Bewoners zijn vaak trots op hun eigen omgeving en zijn er zuinig op. De eigenheid van die omgeving ligt vaak in de geschiedenis en het karakter van de bebouwing en de stedenbouwkundige structuur. Niet voor niets zijn de monumenten voor Oirschot het fundament van de identiteit!

Waarde

'Waarde' betreft meer dan alleen de financiële waarde: deze waarde komt in de markt tot stand in het spel van vraag en aanbod. In de meest basale betekenis verwijst het ook naar gebruikswaarde; zoals het wonen of werken in een gebouw. Daarnaast speelt de belevingswaarde van erfgoed een grote rol. In alle gevallen waarbij waarde wordt toegekend aan het culturele erfgoed, is kennis van belang. Wanneer men de waarden (financiële waarde, gebruikswaarde, belevingswaarde) kent van het object of terrein, zal men een meer overwogen beslissing maken in de omgang ermee.

4.3 Economisch rendement

Erfgoed is niet alleen belangrijk voor ons historisch besef en onze identiteit. Erfgoed vertegenwoordigt ook een economisch belang. Gemeenten met een monumentaal karakter zijn aantrekkelijk voor het woonklimaat van inwoners, maar ook voor het vestigingsklimaat van ondernemers in de dienstverlenende sector en voor toerisme en recreatie. Met ons (monumentale) erfgoed leveren wij een aantrekkelijke bijdrage voor de Brainportregio. De inzet van erfgoed is een belangrijke aanjager van onze economie. Het historische karakter van Oirschot is een geliefde plek voor niet-ketengebonden oftewel speciale winkels. Tevens vormt

de dorpskern van Oirschot, maar ook het buitengebied, een belangrijke trekpleister voor bezoekers. Een levend voorbeeld hiervan is de Spoordonkse watermolen. Het uitgangspunt van het Centrummanagement en de VVV is niet voor niets “Monumenten als fundament van onze identiteit”.

De aanwezigheid van erfgoed heeft dus niet alleen een positieve invloed op de sfeer van de directe omgeving, maar levert, naast geluk, ook geld op. Daarnaast betekent een investering in de instandhouding van monumenten een impuls voor de bouw- en restauratiesector. Kortom; investeren in erfgoed loont en biedt Oirschot kansen om nog aantrekkelijker te worden voor ondernemers, inwoners en bezoekers.

Erfgoed levert geld op

“Investeren in erfgoed is rendabel: elke euro levert 1,5 euro aan inkomsten op. Gemeenten die in erfgoed investeren en het goed instandhouden groeien harder en hebben minder last van vergrijzing. Beleefbaarheid van erfgoed wordt vergroot door openstelling van monumenten te stimuleren, musea te ondersteunen, archieven toegankelijk te maken, archeologie op bijzondere plekken zichtbaar te maken en door in te zetten op digitalisering”.

Economische waardering van erfgoed

Divers economisch onderzoek toont aan dat:

- cultureel erfgoed, vooral vastgoed, aantrekkelijk is voor de vestiging van bedrijven, horeca en winkels, maar ook voor kantoren en dienstverlening;
- een aantrekkelijke historische omgeving in een belangrijke mate bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van de omgeving;
- woonhuizen met een monumentenstatus aanzienlijk meer waard zijn dan panden zonder status. Dit geldt ook voor woningen in de directe omgeving van een monument;
- gemeenten met een beschermd dorpsgezicht aantrekkelijker zijn als woonlocatie;
- erfgoed bijdraagt aan de identiteit van een plaats en daarmee van belang is voor de binding van inwoners aan die plek;
- een historische omgeving een belangrijke trekker is voor toeristen en recreanten voor een eendaags of meerdaags verblijf, waarmee het lokale voorzieningenapparaat verder kan uitgroeien;

- een proactief erfgoedbeleid van de gemeente, met een sterke coalitie tussen overheid en bedrijfsleven, is van groot belang om dit te kunnen bereiken;
- het belang van monumenten voor de Brainportregio (Cees Jan Pen, een slimme regio koestert haar monumenten);
- Erfgoed maakt gelukkig, English Heritage, 2014

Bron: Simon van Dommelen en Cees Jan Pen (red.), Cultureel erfgoed op waarde geschat. Economische waardering, verevening en erfgoedbeleid, Vrije Universiteit Twente, 2009.

5. Speerpunt 1: De basis op orde brengen

5.1 Wat willen we bereiken?

We willen een actueel en modern erfgoedbeleid dat aansluit bij de hedendaagse ontwikkelingen en trends op het gebied van erfgoed en monumenten en dat ruimte biedt voor innovatie. Om dit te kunnen realiseren gaan we eerst het huidige beleid evalueren en op orde brengen en waar nodig het instrumentarium actualiseren, verbreden en vernieuwen.

5.2 Hoe gaan we dat doen?

In beeld brengen en evalueren van het huidige Erfgoedbeleid

Op dit moment heeft de gemeente Oirschot een Erfgoedbeleid bestaand uit de volgende beleidsinstrumenten:

- *Monumentenverordening*

Op 4 september 2012 heeft de raad van Oirschot de huidige *Erfgoedverordening gemeente Oirschot 2012* vastgesteld. In de monumentenverordening geeft de gemeente duidelijkheid over de wijze van bescherming van monumenten (vergunningprocedure). Daarnaast is in de verordening de procedure geregeld voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten. De *Erfgoedverordening gemeente Oirschot 2012* is inmiddels ruim 5 jaar oud en een aantal ontwikkelingen zoals de Instandhoudingsplicht (Erfgoedwet) zijn hier niet in opgenomen.

- *Monumentencommissie*

Op basis van de wettelijke bepalingen uit de Erfgoedwet (Monumentenwet) dient iedere gemeenten een eigen monumenten verordening te hebben en een eigen deskundige (monumenten) die het college van Burgemeester en wethouders adviseert in het kader van de wettelijke verplichtingen. Volgens de bepalingen in de Erfgoedwet is de deskundigheid van een gemeentelijke monumentencommissie gewaarborgd indien minimaal kennis aanwezig is op het gebied van restauratietechniek, bouwhistorie, architectuurhistorie, landschap/stedenbouw/historische geografie en archeologie. In de regio Eindhoven maken 21 gemeenten gebruik van de monumentencommissie bij de Omgevingsdienst Zuid Oost Brabant (ODZOB), veelal in een gecombineerde commissie monumenten en welstand. Sinds 2015 is ook de gemeente Oirschot hierbij aangesloten.

- *Subsidieregeling*

Eigenaren van gemeentelijke monumenten kunnen een beroep doen op de gemeentelijke tegemoetkomingsregeling, de "Subsidieverordening gemeente Oirschot" uit 1995. Op basis van deze subsidieregeling kan een subsidie verkregen worden van:

- a. maximaal 30% van de door Burgemeester en Wethouders vastgestelde subsidiabele kosten voor vervanging en restauratie van rieten daken met een maximum van € 18.151,21 per aanvraag;
- b. maximaal 60% van de overige door Burgemeester en Wethouders vastgestelde subsidiabele kosten per aanvraag.

- *Collectief abonnement Monumentenwacht Noord-Brabant*

Naast de subsidieregeling voor gemeentelijke monumenten, biedt de gemeente Oirschot aan eigenaren van gemeentelijke monumenten een abonnement aan op de Monumentenwacht Noord-Brabant. De panden van eigenaren die lid zijn, worden één keer in de twee jaar bouwkundige geïnspecteerd waarna de eigenaren een inspectierapportage ontvangen waarin de onderhoudsstaat van hun pand staat weergegeven. Tevens worden er aanbevelingen en prioriteiten gegeven met betrekking tot uit te voeren onderhoudswerkzaamheden. Door mee te doen met het collectieve abonnement krijgen eigenaren een goed inzicht in de onderhoudsstaat van hun pand en worden gestimuleerd om planmatig onderhoud uit te voeren aan hun pand.

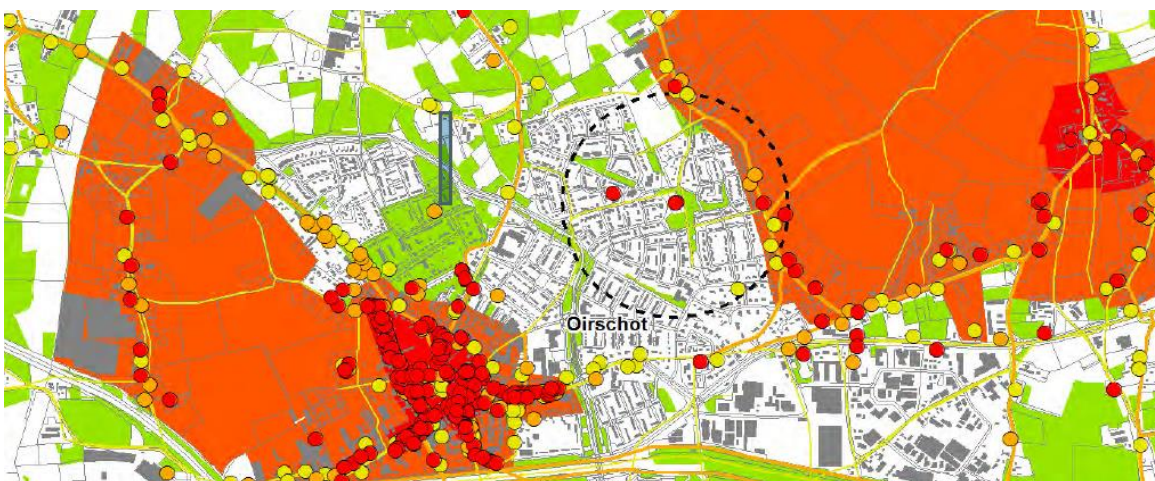
- *Cultuurhistorische waardenkaart*

In 2009 is door het toenmalige Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE) voor de Kempengemeenten waaronder Oirschot, Reusel-De Mierden, Bladel, Eersel, Bergeijk, Heeze-Leende, Cranendonck, Waalre en Valkenswaard een Beleidsplan Archeologische Monumentenzorg en een gemeentelijke Erfgoedkaart opgesteld, waarin zowel de archeologische waarden en verwachtingen als de cultuurhistorische waarden zijn opgenomen.

Erfgoed moet vroegtijdig bij ruimtelijke ontwikkelingen betrokken worden. Niet primair om op te komen voor de bescherming van het erfgoed, maar vooral om tijdig en op het juiste niveau cultuurhistorische waarden en ontwikkelpotenties van het erfgoed in te brengen en mee te laten wegen in zo'n ontwikkeling.

Een instrument om de cultuurhistorie (inclusief historische geografie en stedenbouw- en landschapskunde) in te bedden in ruimtelijk beleid vormt de cultuurhistorische waardenkaart. Op de door de SRE opgestelde cultuurhistorische waardenkaart zijn niet alleen de nog zichtbare overblijfselen uit het verleden opgenomen, maar ook een overzicht van voormalige elementen en structuren met hun landschap genetische context, ongeacht de mate waarin deze thans aan de oppervlakte nog zichtbaar zijn.

De cultuurhistorische waardenkaart heeft nog geen juridische status in die zin dat het nog geen vertaalslag gekregen naar beleid. De waardenkaart is nog niet opgenomen in de bestemmingsplannen, waaraan een aanlegvergunningstelsel is gekoppeld zodat de cultuurhistorie in de ruimtelijke context, zoals laanstructuren en landschapselementen, daadwerkelijk geborgd zijn en een beschermde status hebben.

Uitsnede cultuurhistoriekaart Oirschot

- *Monumentenlijst*

De gemeentelijke monumentenlijst van Oirschot telt op dit moment 320 rijks-en gemeentelijke monumenten.

- *Beeldbepalende panden en cultuurhistorisch waardevolle panden*

De gemeente heeft in haar bestemmingsplannen objecten aangeduid als cultuurhistorisch waardevol object, beeldbepalend object of karakteristiek pand. Deze objecten zijn van bijzondere waarde vanwege hun massa, typologie of verschijningsvorm. Bij deze laatste categorie worden alleen de gevels en de bouwmassa beschermd. Dit is een lichte bescherming met minder lasten voor de burger maar met behoud van de karakteristieke identiteit van de streek.

Historisch muurwerk in de kern Oirschot

- *Beschermd dorpsgezicht*

De gemeente Oirschot telt twee rijksbeschermd dorpsgezichten, te weten de “centrum Oirschot” en “de Bollen”.

- *Organisatie*

Op dit moment heeft de gemeente Oirschot 0,5 fte beschikbaar voor de uitvoering van het erfgoed-en monumentenbeleid. De wettelijke taken m.b.t. de monumentenzorg (vergunningverlening en handhaving) zijn ondergebracht bij VTH De Kempen, een samenwerkingsverband tussen de gemeenten Bladel, Eersel, Oirschot en Reusel-De Mierden. Naast de vergunningverlening in het kader van de Erfgoedwet en de gemeentelijke monumentenverordening voor rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten, is de uitvoering van de subsidieregeling voor gemeentelijke monumenten ook bij dit samenwerkingsverband onder gebracht

Actualiseren, vernieuwen en verbreden beleidsinstrumentarium

Om het erfgoed goed te kunnen benutten voor de gemeente, moet de basis voldoende 'op orde' zijn, zal er een actief en op ontwikkelgericht (aanwijzings) beleid en een minder defensieve houding noodzakelijk zijn.

- Inventariseren van de Erfgoedvoorraad

De gemeentelijke monumentenlijst bestaat op dit moment uit 146 gemeentelijke monumenten. De afgelopen jaren is er een lijst met beeldbepalende panden opgesteld, die is opgenomen op de Cultuurhistorische waardenkaart. In 2016 is er een quick-scan gehouden naar cultuurhistorische panden in de gemeente, waarmee de gemeentelijke monumentenlijst zou kunnen worden uitgebreid. Er is echter nog geen visie opgesteld of de huidige monumentenlijst representatief is voor het daadwerkelijke bestand aan waardevolle gebouwen en of er thematisch gezien hiaten zitten in het monumentenbestand.

Onderzoeksagenda

Om effectief erfgoedbeleid te kunnen voeren is het van belang om goed inzicht te hebben in de aanwezige cultuurhistorisch waardevolle panden, objecten, structuren en landschappen. Veel is al geïnventariseerd en in beeld, maar op bepaalde onderdelen (Wederopbouw architectuur, structuren en landschappen) kan nog een slag gemaakt worden. De volgende stap in ons aanwijzings- en beschermingsbeleid is het opstellen van een onderzoeksagenda voor Oirschot. De eerste doelstelling is om in kaart te brengen of de huidige monumentenlijst een representatief beeld geeft van de monumentale waarden binnen de gemeente Oirschot. Van welke periode hebben we voldoende beschermd en waar zitten nog hiaten. De andere doelstelling is het overdragen van kennis, het samenwerken met externe organisaties en gezamenlijk werken aan het vergroten van de kennis over de gebouwde monumenten.

Wederopbouwarchitectuur

De wederopbouw startte al tijdens de oorlog na de bombardementen in mei 1940. Uit de puinhopen van de Tweede Wereldoorlog wist Nederland te herrijzen door hard werken en inventief ontwerpen. Het herstel van de oorlogsschade bood de kans op vernieuwing in de architectuur, stedenbouw en landinrichting. Vijftig jaar later vraagt de nieuwbouw van toen om herwaardering en selectieve bescherming. Door gebrek aan kennis en waardering dreigen monumenten in de wederopbuwwijken voorgoed te verdwijnen of onherstelbaar te worden verminkt. Een voorbeeld van wederopbouwarchitectuur in Oirschot is het poortgebouw van de Generaal Major de Ruyter Van Steveninckkazerne.

- Ontwikkelen en actualiseren beschermingsinstrumentarium

Voor het beschermen van de voor de gemeente Oirschot van belang zijnde cultuurhistorisch waardevolle panden heeft de gemeente in het verleden een gemeentelijke monumentenlijst en een gemeentelijke monumentenverordening opgesteld. Het denken over het behouden en beschermen van erfgoed heeft zich in de afgelopen tien jaar echter verder ontwikkeld, waarbij ook andere inzichten zijn ontstaan over de manier waarop we met te behouden panden en monumenten om zouden moeten gaan. Zaken als regeldrukvermindering, het concept "monument in context", culturele planologie, immaterieel erfgoed en de biografie van de plek, hebben een belangrijke rol in het denken over het beschermen van erfgoed gekregen. Ter illustratie van een nieuwe vorm van beschermen van erfgoed wordt in dit verband verwezen naar de

“Maastrichtse methode”. In dit beschermingsmodel worden cultuurhistorisch waardevolle panden beschermd via het bestemmingsplan door middel van een dubbelbestemming "cultuurhistorie”.

Een belangrijk uitgangspunt van deze nota is dat er ruimte moet zijn voor innovatie en experiment voor zowel (herbestemmings)projecten en het maken en uitvoeren van het erfgoedbeleid. We willen daarom onderzoeken welke instrumenten we wenselijk vinden en passend zijn bij Oirschot voor de bescherming van het Oirschots erfgoed en hoe zich dit verhoudt tot het bestaande instrumentarium (monumentenlijst en erfgoedkaart). Hierbij zoeken we nadrukkelijk aansluiting bij de actualiteit en ontwikkelingen zoals de Omgevingswet.

Gemeentelijke monumentenlijst

Het vernieuwen en moderniseren van het erfgoedbeleid en beschermingsinstrumentarium is een proces van stapje voor stapje waarin de gemeentelijke monumentenlijst ook wordt meegenomen. Mocht er voor gekozen worden om de gemeentelijke monumentenlijst uit te breiden, dan gaat dit volgens criteria zoals het Rijk die hanteert met criteria voor het aanwijzen van rijksmonumenten. Het gaat daarbij om het algemene belang vanwege hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Wij hanteren voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten dezelfde criteria. Het aanwijzen van gemeentelijke monumenten gebeurt op basis van een zestal criteria; architectonische waarde, cultuurhistorische waarde, stedenbouwkundige waarde, gaafheid/ herkenbaarheid, zeldzaamheid en fysieke kwaliteit.

Gebiedsgericht beschermen

Het borgen van erfgoedwaarden binnen de instrumenten van de ruimtelijke ordening is met de Modernisering van de Monumentenzorg (2009) belangrijker geworden. Het benoemen van waardevolle cultuurhistorische gebieden en beschermen via het instrumentarium van de ruimtelijke ordening biedt een mogelijkheid om erfgoed hierin een plek te geven. Voor het selecteren van deze gebieden gebruiken we de erfgoedkaart en de input van de lokale erfgoedinstellingen.

Actualisatie en betere benutting van de erfgoedkaart

De erfgoedkaart van Oirschot (2012) bergt een schat aan cultuurhistorische informatie. De kaart is, met uitzondering van archeologie, niet vastgesteld en wordt op dit moment ten behoeve van ruimtelijke plannen niet altijd geraadpleegd. We gaan de erfgoedkaart up-to-date maken en gebruiken als basis voor het benoemen van waardevolle gebieden en structuren en vertalen we die naar het ruimtelijk instrumentarium. Dit betekent dat de geactualiseerde cultuurhistoriekaart opgenomen zal worden in het Omgevingsplan waarbij een (beschermings) instrumentarium wordt gekoppeld aan de te behouden cultuurhistorische waarden.

Actualiseren monumentenverordening

Sinds 1 juli 2016 is de Erfgoedwet van kracht waarin de instandhoudingsplicht voor rijksmonumenten is opgenomen. Naar analogie van deze rijks bepaling gaan wij dit ook in onze monumentenverordening invoeren. Naast deze specifieke actualisatie zullen we de monumentenverordening in algemene zin actualiseren, waarbij we aansluiting zoeken bij het VNG-model van de Erfgoedverordening.

Sint Petruskerk

- **Adviseren en stimuleren**

In het nieuwe monumentenstelsel zoals minister Plasterk dit heeft verwoord in zijn beleidsbrief *Modernisering Monumentenzorg* nemen monumenteigenaren een belangrijke plaats in. Zonder hun betrokkenheid en wil om de monumentwaardigheid van hun eigendom te behouden is de monumentenzorg vooral een “papieren tijger”. De monumenteigenaar neemt dus feitelijk een centrale positie in. Hij is dé klant.

Uit een recent onderzoek van het Nationaal Restauratiefonds onder monumenteigenaren is gebleken dat bij veel particuliere eigenaren vooral behoefte bestaat aan advisering en ondersteuning vanuit de gemeente. De traditionele monumentenzorg werd vaak ervaren als hindermacht vanwege het achteraf toetsen van bouwplannen. Er bestaat behoefte aan analyse, afweging, advies en het stellen van kaders vooraan het traject. Om dat te doen zetten we meer in op adviseren, stimuleren en een proactieve houding. We richten ons op vroegtijdig adviseren van eigenaren van beschermde monumenten. Dit doen we door actief in te zetten op het vooroverleg, goed bereikbaar te zijn, de websites op orde te hebben en snel ter plaatse te zijn om plannen voor het pand of object met de eigenaar te bespreken. We bieden de eigenaren een toetsingskader door vooraf cultuurhistorische waarden aan te geven. Eigenaren kunnen particulieren zijn, projectontwikkelaars, woningbouwverenigingen maar ook de eigen gemeentelijke organisatie.

- **Goede begeleiding van eigenaren in het planproces**

Een goede begeleiding van eigenaren in het planproces is essentieel voor de verhoging van de kwaliteit van de plannen. Vroegtijdige betrokkenheid is van belang om te komen tot een goed plan waarin de cultuurhistorische waarden voldoende zijn geborgd. De erfgoedambtenaar speelt hierin een belangrijke rol. Een goede begeleiding is ook van toepassing bij de aanwijzing van nieuwe gemeentelijke monumenten. Dit gaan we doen door:

- voorlichting door middel van bijeenkomsten en informatievoorziening via de gemeentelijke website;
- eigenaren uitnodigen voor een gesprek en eventueel op locatie gaan kijken;
- betrekken van lokale erfgoedinstellingen bij de vorming van plannen;
- stimuleren van vooroverleg met de monumentencommissie;
- afschaffen van leges voor omgevingsvergunning voor monumenten;
- voorlichting te geven over duurzaamheid en energiebesparende maatregelen in relatie tot monumenten;
- bouwhistorisch of cultuurhistorisch onderzoek verplicht te stellen in het geval van grootschalige ingrepen.

- **Monumentencommissie**

Omdat gemeenten in het kader van de decentralisatie van het monumentenstelsel een belangrijke rol krijgen als het gaat om kwaliteitsborging van de monumentenzorg hecht het rijk een steeds grotere waarde aan een professionele en deskundige monumentencommissie. In de Erfgoedwet is bepaald dat de gemeenteraad van een gemeente een verordening vaststelt, waarin ten minste de inschakeling wordt geregeld van een commissie op het gebied van de monumentenzorg die burgemeester en wethouders adviseert over aanvragen om vergunning als bedoeld in artikel 11. Van de commissie maken geen deel uit leden van

burgemeester en wethouders van de desbetreffende gemeente. Binnen de commissie zijn enkele leden deskundig op het gebied van de monumentenzorg.

Om de kwaliteit van gemeentelijke monumentencommissies te stimuleren heeft de VNG in samenwerking met Federatie Welstand en de RCE in het najaar van 2009 de *Handreiking Gemeentelijke Monumentencommissies* opgesteld. In deze handreiking wordt ook aanbevolen om lokale kennis bij de monumentenadvisering te betrekken.

- **Instandhouden van het erfgoed**

Nadat panden zijn beschermd is het belangrijk dat de panden ook in stand worden gehouden. Een pand heeft een beschermde status omdat we het belangrijk vinden dat de cultuurhistorische waarden van het pand behouden blijven. Verbouwingen, interventies, herbestemmingen en restauraties worden voor beschermde monumenten getoetst binnen de omgevingsvergunning activiteit monumenten. Om dit wettelijk te regelen hebben we een erfgoedverordening uit 2012. Ná het afgeven van de omgevingsvergunning zetten we in op restauratiebegeleiding tijdens de bouw en toezicht.

De omgevingsvergunning in de praktijk

Voor het aanpassen van panden met een beschermde status is vaak een omgevingsvergunning vereist. Hierbij wordt onder andere getoetst op basis van wat er in de erfgoedverordening staat.

Voor het afgeven van een omgevingsvergunning activiteit monument is een zorgvuldige afweging nodig tussen de aangevraagde wijziging en de consequenties die deze wijziging heeft op de monumentale- en cultuurhistorische waarden van het pand. De omgevingsvergunning kan slechts worden verleend indien het belang van de monumentenzorg zich daartegen niet verzet.

Een aantal werkzaamheden aan rijksmonumenten is sinds 1 juli 2011 niet meer vergunningsplichtig. De gemeente Oirschot zal uniform aan de Erfgoedwet voor de volgende werkzaamheden aan alle gemeentelijke monumenten geen omgevingsvergunning activiteit monumenten meer verlangen:

1. Werkzaamheden aan niet-monumentale onderdelen van het object. Dit kunnen uitsluitend onderdelen betreffen die op grond van de redengevende omschrijving als niet-monumentaal zijn gekwalificeerd of onderdelen zijn waarbij uit bouwhistorisch onderzoek blijkt dat er geen monumentale waarden in het geding zijn. Voorbeelden van niet-monumentale onderdelen zijn aanbouwen die afgelopen decennia zijn gerealiseerd.
2. Het uitvoeren van onderhoud of ondergeschikte restauratiewerkzaamheden (vervanging van maximaal 10% van het materiaal) waarbij materiaal, detaillering en afwerking niet veranderen.
3. Werkzaamheden die dienen te worden uitgevoerd naar aanleiding van een aanschrijving van burgemeester en wethouders.

Bij (gedeeltelijke) sloop van een monument ontstaat een bijzondere situatie. Een object is beschermd omdat deze bepaalde cultuur-historische waarden bezit en de gemeente deze voor de toekomst zeker wil stellen. Sloop maakt hier een abrupt en definitief einde aan. Voor gemeentelijke monumenten zal daarom een verzoek tot sloop van beschreven en gewaardeerde onderdelen of het gehele monument niet meer worden behandeld als een verzoek tot wijziging van het monument, maar als een verzoek tot afvoeren van de gemeentelijke monumentenlijst.

Omdat we niet willen dat we plannen moeten beoordelen die helemaal gereed zijn, stimuleren we eigenaren gebruik te maken van het vooroverleg. Tijdens het vooroverleg adviseren we eigenaren vroegtijdig zodat uitgangspunten voor monumenten in het planproces meegenomen kunnen worden. Hierdoor voorkomen we bij eigenaren het gevoel dat een hindermacht achteraf te zijn

Bouwhistorisch onderzoek als onderdeel van de vergunning

Bouwhistorisch onderzoek is van belang bij verandering van (een complex van) gebouwen.

Wanneer er sprake is van reconstructie, sloop of herbestemming van een beschermd monument zal de eigenaar bij de vergunningsaanvraag een bouwhistorische opname moeten aanleveren. De uitkomsten van het bouwhistorisch onderzoek zijn van belang bij specifieke vergunningaanvragen, maar worden ook gebruikt bij het bepalen van een beleidsambitie voor cultureel erfgoed.

Het toezicht na de vergunning

Voor een effectief beschermingsbeleid is ook een actief toezicht- en handhavingsbeleid noodzakelijk.

Voordat er daadwerkelijk overgegaan kan worden tot handhavingstrajecten worden eigenaren uitgenodigd tot een gesprek en gewezen op de restauratiemogelijkheden en subsidies. Zeker nu er activiteiten aan monumenten vergunningsvrij worden, is de verwachting dat er meer druk op handhaving van beschermde monumenten komt te liggen. De instandhoudingsbepaling in de Erfgoedwet en de monumentenverordening biedt meer mogelijkheden om te handhaven op de instandhouding van monumenten.

- Financiering

De huidige tegemoetkomingsregeling voor eigenaren van gemeentelijke monumenten “Subsidieverordening gemeente Oirschot” komt uit 1995. In het kader van het uitgangspunt “de basis op orde” gaan we de tegemoetkoming voor eigenaren van cultureel erfgoed tegen het licht te houden.

Actiepunten:

- Inventariseren van de Erfgoedvoorraad en opstellen onderzoeksagenda
- Ontwikkelen en actualiseren beschermingsinstrumentarium
- Actualisatie gemeentelijke monumentenlijst
- Actualisatie en betere benutting van de erfgoedkaart
- Actualiseren monumentenverordening
- Goede begeleiding van monumenteigenaren in het planproces
- Evalueren monumentencommissie

6. Speerpunt 2: Behouden en Ontwikkelen

6.1 Wat willen we bereiken?

We willen het Oirschots erfgoed beschermen voor de toekomst zodat ook de generaties na ons ervan kunnen genieten. Dit vraagt om het creëren van bewustwording, maar soms ook om strenge handhaving om overtredingen, verpaupering en illegale sloop tegen te gaan. Tegelijkertijd mag bescherming c.q. behoud ontwikkelingen niet in de weg staan. *Behoud door ontwikkeling is het uitgangspunt.* Daarbij is niet alleen het object, maar ook de fysieke omgeving van belang.

6.2 Hoe gaan we dat doen?

Behoud en versterking van het monumentale karakter van de gemeente

De gemeente Oirschot heeft een hoog monumentaal karakter. De kern van Oirschot heeft een beschermd dorpsgezicht net als het agrarische gehucht Straten (De Bollen). Daarnaast hebben talloze woonhuizen, boerderijen, kerken en kapellen de status van rijksmonument of gemeentelijk monument. Onze gemeente heeft dan ook een van de dichtste monumenteneenheden per inwoner in Nederland. Dit monumentale karakter zorgt voor een aantrekkelijk woon- en leefklimaat. Erfgoed en monumenten zijn echte trekkers als het gaat om het verwerven van meer kenniswerkers en technologisch geschoolde mensen naar de regio. Het monumentale karakter van de gemeente willen we behouden voor de toekomst, verder versterken en beter benutten. Zeker gezien onze ligging in de Brainportregio.

Het bevorderen van de trots en bewustwording van wonen in een monumentale omgeving speelt hierin ook een belangrijke rol. Daarom gaan we meer en structureel inzetten op een goede begeleiding van monumenteigenaren in het planproces. Via een lokaal erfgoedplatform willen we de plaatselijke erfgoedinstellingen betrekken bij het 'verspreiden van de trots' en het bewustmaken van monumenteigenaren en inwoners.

Aandacht voor het behoud van erfgoed in de context van de omgeving

De laatste jaren is de focus binnen de erfgoedwereld verschoven van een objectgerichte benadering naar een gebiedsgerichte aanpak. Dat houdt in dat de relatie met de omgeving van belang is voor de totaalbeleving van het monument. Niet alleen aandacht en instandhouding van individuele monumenten maar ook de relatie met de omgeving van het monument is van belang. Immers is de belevingswaarde van bijvoorbeeld een monumentale boerderij veel hoger wanneer het historische boerenerf met bijgebouwen bewaard is gebleven. Ook de ligging van zo'n agrarisch complex binnen een historisch cultuurlandschap verhoogt de belevingswaarde. Een ander voorbeeld van erfgoed in context is de kern van Oirschot waar de verschillende woonhuizen en panden aan de Markt samen met de Sint Petrusbasiliek en het raadhuis een ensemble vormen. Oftewel: 'het plaatje moet kloppen!' Daarom vinden we aandacht voor het behoud van de context van het monument belangrijk.

Heilige Eik

Het mogelijk maken van herbestemming en economische doorontwikkeling van vrijkomend erfgoed

Met name in de herbestemming van monumentaal erfgoed en het vernieuwen van niet-functionerende locaties ligt een opgave om de kernen vitaal en leefbaar te houden. Vanuit die optiek sturen we zoveel mogelijk op een duurzame herbestemming en doorontwikkeling van bestaande monumentale gebouwen. Door initiatieven vanuit "de markt" maar ook de samenleving ruimte te bieden, houden we ons erfgoed vitaal, aantrekkelijk en beleefbaar. Ook de economische waarde van erfgoed wordt versterkt via doorontwikkeling en herbestemming door private en publieke partijen. Vanuit de Brandstore spelen we pro-actief in om de gewenste ondernemers hierin te krijgen. Dit doen we samen met de nieuw op te richten professionele

organisatie Visit Oirschot (samenvoegen van Centrummanagement, Ondernemend Oirschot, VVV). Ook de vastgoedeigenaren krijgen hierin een rol. Daarnaast zijn we nauwer gaan samenwerken met Eindhoven om gebruik te maken en te leren van het aantrekken van de gewenste c.q. passende retail, hospitality en cultuur in ons historisch centrum.

Voormalige fabriek Rijkeluistraat

Ruimte bieden aan initiatieven van inwoners voor hergebruik

Door ruimte te bieden aan initiatieven van inwoners voor hergebruik wordt de sociale cohesie versterkt en wordt een kwalitatieve impuls gegeven aan de omgeving gegeven. Initiatieven van onderaf willen we stimuleren. De inwoners zijn immers onze ambassadeurs!

Het bieden van experimenteer- en innovatieruimte

Het bieden van tijdelijke oplossingen en bestemmingen helpen om leegstand en daarmee verval en verloederding tegen te gaan. Dit geeft een positieve impuls aan de omgeving. Is een tijdelijke oplossing in afwachting van een permanente bestemming. Bovendien worden kosten voor onderhoud en restauratie worden bespaard doordat het gebouw in een betere conditie blijft. Als gemeente willen we door middel van het toestaan van tijdelijke bestemmingen in vrijkomende erfgoedobjecten (kloosters, kerken, winkelpanden, Vrijkomende Agrarische Bebouwing, etc.) hieraan tegemoet komen. Ook bieden we ruimte aan innovatieve

oplossingen die de instandhouding bevorderen. Daarnaast gebruiken we de leegstaande erfgoedobjecten letterlijk als etalage door ze te gebruiken als pop-ups voor erfgoed(collecties).

Instandhouding en versterking van de herkenbaarheid voor een aantrekkelijke woongemeente

Uit onderzoek is gebleken dat een monumentale omgeving in een belangrijke mate bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van een gemeente om te wonen. Bewoners voelen zich gelukkiger en thuis in een omgeving met ‘hun’ historische gebouwen, pleinen, straten en cultuurlandschappen waar de geschiedenis zichtbaar èn beleefbaar is. Sterker nog, uit onderzoek blijkt dat erfgoed en een bezoek aan erfgoed, zoals oude gebouwen en musea, mensen gelukkig maakt. Meer nog dan van sporten of naar kunst kijken⁴. En zoals eerder vermeld is het ook een trekker om kenniswerkers en technici aan te trekken. Het behouden en zo mogelijk versterken van het monumentale karakter is belangrijk om de aantrekkelijkheid als woongemeente te behouden en ons als zodanig te profileren in de Brainportregio. Ook de omgang met en inrichting van de openbare ruimte hoort hier bij!

Verkenning oprichting particulier Oirschots monumentenbezit

Objecten die op lokaal niveau een bijzondere waarde vertegenwoordigen, bijvoorbeeld door het verhaal wat ze vertellen, maar die moeizaam te herbestemmen zijn, willen we graag behouden voor de toekomst en een plek geven binnen het verhaal van Oirschot. Zeker omdat we ons als Oirschot willen profileren als het monumentendorp van Nederland. We gaan dit doen door samen met andere partijen te zoeken naar mogelijkheden voor het oprichten van een particulier lokaal monumentenbezit, wellicht in de vorm van een stichting, dat zich ten doel stelt onrendabele monumentale objecten te kopen, restaureren en exploiteren. Afstemming en/of samenwerking met reeds bestaande initiatieven is onderdeel van de verkenning.

Aandacht voor duurzaamheid en energiebesparende maatregelen

Oirschot is een groene gemeente. Aandacht voor duurzaamheid is een thema dat iedereen raakt, ook eigenaren van monumenten. We willen het erfgoed duurzaam behouden zonder dat het historische beeld wordt aangetast. Een monument is al een duurzaam gebouw op zichzelf. Door de ouderdom is er in feite al sprake van duurzaam behoud. Er bestaan al diverse maatregelen om historische monumenten energiezuiniger te maken. Denk bijvoorbeeld aan het plaatsen van monumentenglas of het isoleren van een rieten kap. Als gemeente denken we graag met de eigenaren mee. Dit doen we door informatie aan eigenaren te verstrekken. Ook de voorlichting van de monumentencommissie speelt een rol. Daarnaast ondersteunen we burgerinitiatieven voor het collectief winnen van energie. Zo hoeven zonnepanelen niet meer op monumenten geplaatst te worden, maar kunnen op plekken binnen de gemeentegrenzen speciale zonneweiden of andere initiatieven ontstaan. Hiermee blijft het historische beeld van onze monumenten behouden, maar kan er toch worden aangehaakt op groene initiatieven.

Actiepunten:

- Gebiedsgericht beschermen via het instrumentarium van de ruimtelijke ordening
- Verkenning oprichting particulier Oirschots monumentenbezit
- Ontwikkelen instrumentarium in het kader van “Monumenten en duurzaamheid”

---

⁴ onderzoek English Heritage, 2014.

7. Speerpunt 3: Zichtbaar en Beleefbaar maken

7.1 Wat willen we bereiken?

We willen het verleden van Oirschot zichtbaar en beleefbaar maken voor een breed publiek. Een levend verleden draagt bij aan de versterking van de identiteit, het imago en de herkenbaarheid van de gemeente. Daarom is het belangrijk om informatie over ons erfgoed toegankelijk te maken voor inwoners, ondernemers, monumenteigenaren en bezoekers. Maar ook aandacht en bewustwording van erfgoed binnen de bestuurlijke en ambtelijke organisatie is van belang.

7.2 Hoe gaan we dat doen?

Benutten en beleefbaar maken van de erfgoedthema's

We gaan inzetten op de beleving van de erfgoedthema's die we in hoofdstuk 3 hebben benoemd:

- Religieus Oirschot
- Militair Oirschot
- Bestuurlijk Oirschot
- Ambachtelijk Oirschot
- Landschappelijk en agrarisch Oirschot

Deze thema's vertellen het verhaal van Oirschot en zijn onderdeel van ons DNA. De nadruk ligt op het religieuze en militaire erfgoed, dat is wat Oirschot kenmerkend maakt. Daarnaast neemt het ambacht, en dan vooral onze stoelenindustrie, een belangrijke plek in. Daarom willen we deze thema's beter benutten om Oirschot economisch nog aantrekkelijker te maken. Deze thema's verdienen structurele aandacht. Dit doen we door het verder uitwerken van de thema's via onder andere het programma Vrijtijdseconomie en Natuur & Landschap. De Brandstore is de hoofdlocatie voor het uitdragen van de thema's. Vanuit hier worden bewoners en bezoekers verleid om de daadwerkelijke locaties te bezoeken. Vooral het religieuze en militaire erfgoed lichten we uit in de Brandstore. Daarnaast werken we met themajaren waarin we om het jaar de andere thema's in het licht zetten. Samen met Visit Oirschot en EHV 365/247 werken we aan evenementen die onze monumentaliteit en erfgoed versterken. Deze zetten we als het ware in de etalage! Vanuit de gemeente juichen we initiatieven vanuit de gemeenschap toe. Niet ieder initiatief zal in de etalage komen, sommigen zetten we 'in de winkel'. Dit is ook belangrijk om op orde te hebben, alleen niet om te etaleren.

Actiepunten:

- Thema's verder uitwerken via Vrijtijdseconomie
- Thema's koppelen aan nieuwe routestructuren

De Brandstore

In het Oude Raadhuis creëren we een Brandstore; een omgeving waarin bezoekers en inwoners door middel van interactie, informatie en inspiratie Oirschot in werkelijkheid kunnen beleven. De Brandstore is het belangrijkste communicatiemiddel voor het ontsluiten van erfgoed voor een breed publiek. Het is de toegangspoort van Oirschot, in lijn met de identiteit van het merk "Visit Oirschot". We stralen en dragen ons monumentale erfgoed uit op een kwalitatief hoogwaardige en eigentijdse manier. De Brandstore gaan we vormgeven in samenwerking met verschillende partijen, waaronder musea, ondernemersverenigingen,

erfgoedinstellingen en VVV. Maar ook het erfgoed krijgt hier een prominente plaats. De verschillende erfgoedthema's kunnen hier worden toegelicht en uitgewerkt. Per 'stijlkamer' gaan we een erfgoedthema laten ervaren op een digitale, eigentijdse manier. Op fysieke locaties binnen de gemeente kan de erfgoedbeleving verder worden vergroot en versterkt. De museale stijlkamers verwijzen naar fysieke plekken in Oirschot, waar het getoonde erfgoed beleefbaar en tastbaar is. Een voorbeeld hiervan is een kamer over militair erfgoed met een koppeling naar de heide bij het legerkamp.

Aandacht voor de kwaliteit en inrichting van de openbare ruimte en bereikbaarheid

De inrichting van de openbare ruimte is essentieel voor de instandhouding en versterking van de beleving van de kernen. Met name in Oirschot, dat een beschermd dorpsgezicht heeft, is het belangrijk om zorgvuldig met de openbare ruimte om te gaan. Verrommeling is een sluipend proces dat veel afbreuk kan doen aan de uitstraling en beleefbaarheid van Oirschot. Verrommeling uit zich ook in een wirwar van auto's op de historische Markt die het zicht belemmeren op de monumenten. Dit is al jaren een aandachtspunt. Bij de plannen voor de herinrichting van de openbare ruimte en verkeerscirculatie kunnen we de beleefbaarheid van ons monumentale dorp vergroten. Voor de herinrichting van de markt wordt ook de historische situatie bekeken.

Onderdeel van een monumentaal karakter is ruimte inclusief groen. Oirschot biedt, naast de Kanaalzone, weinig groen of grote (park)tuinen in het centrum. Het vrijkomen van de tuin van het Franciscanessencomplex biedt kansen. Via de Kanaalzone kan men een doorsteek via de parktuin van het klooster naar de Boterwijk maken. Via een doorsteek naar het Karmelietessenklooster komt men in de Nieuwstraat. Dit biedt kansen voor de charme, allure en uitstraling van Oirschot. Het is noodzakelijk zorgvuldig met deze ruimte om te springen en de kwaliteiten te bewaken.

Meer aandacht voor Open Monumentendag

Sinds 1987 worden jaarlijks in het tweede weekend van september de landelijke Open Monumentendagen georganiseerd. Deze dagen worden steeds populairder onder het publiek. Open Monumentendag is de uitgelezen gelegenheid om de eigen inwoners, maar ook bezoekers van buiten de gemeente kennis te laten maken met het erfgoed in de gemeente. De organisatie van Open Monumentendag in Oirschot is op dit moment in handen van het Comité Open Monumentendag Oirschot. Om een nog breder publiek naar de Open Monumentendagen te trekken gaan we de Brandstore inzetten om de komende jaren nog meer publieksgerichte activiteiten zoals tentoonstellingen en rondleidingen te organiseren. Voor meer samenhang in het programma en de koppeling tussen erfgoedthema's en de Open Monumentendagen is het belangrijk om meer de regierol te pakken. Immers, bij de profilering als monumentendorp hoort, zeker in beginsel, een actieve aanjaag- en verbindersrol! Samenwerken met heemkundekringen, erfgoedorganisaties, ondernemers en vrijwilligers blijft belangrijk.

Opzetten lokaal erfgoedplatform

Het creëren en behouden van lokaal draagvlak is van belang om erfgoed goed te kunnen borgen in de samenleving en het beleid handen en voeten te geven. In samenwerking met de lokale erfgoedinstellingen, de op te richten professionele organisatie Visit Oirschot en wubbo worden de mogelijkheden onderzocht voor een lokaal erfgoedplatform. Daarnaast is een rol voor de inwoners weggelegd. Hier zit vaak veel kennis in de vorm van verhalen.

Verbeteren van de informatievoorziening over erfgoed

De informatie voor monumenteigenaren die meer willen weten over bijvoorbeeld de vergunningprocedure en subsidiemogelijkheden is nu ondergebracht binnen de gemeentelijke website. Bezoekers van onze gemeente die meer willen weten over de monumenten en cultuurhistorie zijn aangewezen op de websites van de VVV en musea. We gaan een aparte erfgoedwebsite ontwikkelen waarin de belangrijke positie van erfgoed meer recht wordt gedaan. De website geven we een tweeledige en tweetalige opzet. Enerzijds 'technische' informatie voor monumenteigenaren. Anderzijds informatie voor het brede publiek over Oirschot; waar zijn de erfgoedparels te vinden, wat is er te doen in de Brandstore en welke activiteiten er te doen zijn.

Opstellen Nota Immaterieel Erfgoed

Om de beleefbaarheid van het Oirschotse Erfgoed mogelijk te maken is het niet alleen van belang om beleid op te stellen voor cultuurhistorisch waardevolle panden, structuren en landschappen (materieel erfgoed), maar is het essentieel dat er een nota voor het immateriële erfgoed (verhalen, tradities,, geschiedenis) wordt opgesteld. De gebouwen en het landschap komen pas echt tot leven als de verhalen verteld worden van de mensen die leefden.

Actiepunten:

- Opzetten lokaal erfgoedplatform
- Opzetten gemeentelijke erfgoedwebsite
- Opstellen Nota Immaterieel Erfgoed

De Oude Toren in Oostelbeers

8. Organisatie en financieel kader

8.1 Wat willen we bereiken?

We streven naar een bestuurlijke en ambtelijke organisatie waarin erfgoed centraal staat. Waarin we uiting en invulling geven aan ons mission statement waarin het monumentale aspect een grote rol speelt. Waarin iedereen weet wat de betekenis en kracht van erfgoed voor Oirschot is. Erfgoed draagt bij aan de zogenoemde Quality of Life. Wonen, werken en recreëren in ons Monument in het Groen. Om ons hiermee te profileren is het van groot belang dat we dit ook gezamenlijk, op zowel bestuurlijk als ambtelijk niveau, uitdragen.

8.2 Hoe gaan we dit doen?

- Aandacht en consistentie voor erfgoed vanuit college en gemeenteraad.
- Inzetten op een actieve plek van erfgoed binnen de ambtelijke organisatie, door de erfgoedambtenaar te betrekken bij:

- o Ruimtelijke ontwikkelingen
- o Herbestemming en doorontwikkeling van monumenten
- o Doorontwikkeling van grootschalige erfgoedcomplexen
- o Doorontwikkeling van VAB-locaties
- o Splitsingsverzoeken
- o Aanlegvergunningen
- o Handhaving
- o Etc.

- Interne communicatie binnen de ambtelijke organisatie verbeteren tussen de verschillende beleidsterreinen (vrijtijdseconomie, landschap, VTH) en procesafspraken maken.

- Binnen de ambtelijke organisatie bewustwording stimuleren van het werken “in een monument” door onder andere een korte inleiding Oirschotologie, (jaarlijkse) rondleiding, workshops en het instellen van ambassadeurs).

8.3 Extra ambtelijke ureninzet

Wanneer wij ons als gemeente willen profileren op het gebied van erfgoed is het belangrijk dat er structureel uren voor een gespecialiseerde beleidsmedewerker erfgoed beschikbaar zijn.

Bestaande formatie:

- 0,5 fte structureel voor erfgoedbeleid;
- Vergunning Toezicht Handhaving: via het werkprogramma is opgenomen hoeveel uren per Kempengemeente wordt besteed aan vergunningverlening. In 2016 zijn er voor Oirschot 6 omgevingsvergunningen verleend die betrekking hadden op een monument.

Extra formatie nodig:

- 1,5 fte structureel voor erfgoedbeleid

Totaal:

- 2 fte structureel erfgoedbeleid.

Het aantal fte voor het structureel erfgoedbeleid is als volgt berekend: eerder hanteerde de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de norm van 1 fte per 200 monumenten. Voor Oirschot, met ca. 350 monumenten, zou dan opgaan dat er 1,75 fte beschikbaar zou moeten zijn voor erfgoedtaken. Wanneer de monumentenlijst uitgebreid zou worden tot 400 panden zou het gaan om zelfs 2 fte. Daarnaast bezit Oirschot bijna 400 beeldbepalende panden, 2 beschermde dorpsgezichten en verschillende waardevolle cultuurhistorische gebieden en landgoederen.

Naast de reguliere taken voor erfgoed is het ook van belang om het erfgoed op een innovatieve en eigentijdse manier in te gaan zetten: te laten 'beleven en voelen'. Ook het integreren van het aspect erfgoed binnen de Vrijetijdseconomie, cultuurhistorie en ter versterking van het landelijk gebied, vergt aandacht. Het aantal van in totaal 2 FTE is in de volle breedte nodig. De 'gemeente' zal, zeker de eerste jaren, een aanjaagrol hierin hebben vanuit het programma Vrijetijdseconomie Landelijk Gebied.

Profielomschrijving beleidsmedewerker erfgoed:

- specialist op het gebied van cultuurhistorie en architectuur- en bouwhistorie (WO-niveau);
- is het vaste aanspreekpunt voor inwoners, eigenaren en collega's voor erfgoed;
- is verantwoordelijk voor de afstemming en borging van het aspect cultuurhistorie in gemeentelijk beleid (RO, Toezicht en Handhaving, vergunningen, toerisme en recreatie, etc.);
- ondersteunt en begeleidt eigenaren bij planontwikkeling, van keukentafelgesprek tot aan het vergunningentraject;
- onderhoudt de contacten met de monumentencommissie (als ambtelijk secretaris);
- begeleidt de actualisatie van de monumentenlijst inclusief het aanwijzingstraject;
- is verantwoordelijk voor de afhandeling van subsidieverzoeken voor gemeentelijke monumenten;
- is ambassadeur van het erfgoed binnen de gemeentelijke organisatie en zorgt voor interne bewustwording door o.a. het aanbieden van (korte) cursussen, rondleidingen, uitleg, workshops e.a..

Kosten

Schaal 10 (€ 4.121,00) x 12 maanden à € 74.162,-

Bijlage I: beleidskaders

Modernisering Monumentenzorg (MoMo)

Een belangrijke ontwikkeling binnen de monumentenzorg betreft de omslag van een objectgerichte benadering naar een gebieds- en ontwikkelingsgerichte aanpak. In 2009 stemde de Tweede Kamer in met de Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg waarin de veranderingen in de monumentenzorg worden verwoord, namelijk het stimuleren en ondersteunen van gebiedsgericht werken, het belang van cultuurhistorie laten meewegen in de ruimtelijke ordening, het formuleren van een visie op erfgoed en het verminderen van de administratieve lastendruk.

De gemoderniseerde monumentenzorg is gestoeld op drie pijlers:

Pijler 1: de verankering van de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening

De Modernisering Monumentenzorg is er op gericht om meer gebiedsgericht te gaan werken en minder alleen objectgericht. Voor een goede ruimtelijke ordening dient een integrale afweging plaats te vinden van alle belangen. Cultuurhistorie is één van die belangen. Het besluit op de ruimtelijke ordening is daarom aangepast. Gemeenten zijn verplicht bij het opstellen van een bestemmingsplan rekening te houden met cultuurhistorische waarden. Hiervoor dienen de cultuurhistorische waarden wel eerst in beeld te zijn gebracht.

Pijler 2: krachtiger en eenvoudiger sectorale regelgeving

Deze pijler van de MoMo is gericht op kortere procedures, minder regels en structureel meer financiële middelen voor het duurzaam instandhouden van rijksmonumenten.

De 50-jarengrens voor Rijksmonumenten is komen te vervallen. De aanvraag voor een BRIM-subsidie is vereenvoudigd. Verder is een aantal ingrepen bij monumenten vergunningsvrij geworden en is niet meer voor alle aanvragen bij rijksmonumenten de lange procedure in de Wabo van 26 weken nodig, maar is deze verkort naar de reguliere procedure van 8 weken.

Pijler 3: bevorderen herbestemming en herontwikkeling

Een nieuwe bestemming voor cultuurhistorisch waardevolle objecten kan het gebruik en daarmee de mogelijkheden tot behoud vergroten. Om de cultuurhistorische waarden van deze gebouwen in stand te houden en als inspiratiebron te laten dienen wordt in het nieuwe stelsel herbestemming gefaciliteerd.

Besluit ruimtelijke ordening (Bro)

Het Besluit ruimtelijke ordening (Bro) is de nadere uitwerking van de Wro. In 2012 is in het Bro onder meer vastgelegd dat gemeenten rekening moeten houden met cultuurhistorie bij het opstellen van bestemmingsplannen. Dat betekent dat gemeenten onderzoek moeten doen naar de cultuurhistorische waarden van een bestemmingsplangebied. Het gaat om een integrale beschouwing van cultuurhistorie: een combinatie van gebouwd erfgoed, archeologie en cultuurlandschap.

Erfgoedwet vs. Omgevingswet

Sinds 1 juli 2016 is de Erfgoedwet van kracht. Deze wet bundelt zes wetten die betrekking hebben op erfgoed, van collectiebeheer tot monumenten. Ook de Monumentenwet 1988 is opgegaan in de Erfgoedwet. Bepaalde onderdelen van de Monumentenwet 1988 verhuizen naar de Omgevingswet. De vuistregel hierbij is: de duiding van het erfgoed in de Erfgoedwet, de omgang met erfgoed in de fysieke leefomgeving in de Omgevingswet. Een belangrijke wijziging in de Erfgoedwet betreft de instandhoudingsplicht voor Rijksmonumenten.

Instandhoudingsplicht

In de Erfgoedwet is een instandhoudingsplicht voor Rijksmonumenten opgenomen. In de Omgevingswet is voor Rijksmonumenten de norm vastgesteld dat de eigenaar de plicht heeft om het monument zodanig te onderhouden dat instandhouding gewaarborgd is. Een vergelijkbaar artikel over instandhouding is opgenomen in de Omgevingswet. Wanneer deze inwerking treedt neemt deze de rol van het artikel in de Erfgoedwet over.

Gemeenten kunnen zelf bepalen of zij de instandhoudingsplicht ook willen laten gelden voor gemeentelijke monumenten. In dat geval is het van belang dat de lokale erfgoedverordening wordt aangepast. De VNG heeft een modelverordening opgesteld.

Provinciale kaders

Verordening ruimte en Cultuurhistorische Waardenkaart provincie Noord-Brabant

Op de Cultuurhistorische Waardenkaart benoemt de provincie haar provinciaal belang voor erfgoed. Het gaat hierbij om erfgoed dat van belang is voor de regionale identiteit. Het provinciaal belang is beperkt tot het landelijk gebied waar de provincie haar belangrijkste taak heeft. De kaartlagen 'cultuurhistorische vlakken' en 'complexen van cultuurhistorisch belang' zijn opgenomen in de Verordening ruimte en hebben daarmee een doorwerking naar bestemmingsplannen.

Beleidskader erfgoed 2016-2020

In het provinciale beleidskader "De (Verbeeldings)kracht van Erfgoed" focust de provincie zich op vier verhaallijnen waar kansen liggen, vanuit erfgoed maar ook in relatie tot de sociale veerkracht en ruimtelijke en economische ontwikkelingen van Brabant. De vier verhaallijnen zijn: Innovatief Brabant, Religieus Brabant, Bevochten Brabant, Bestuurlijk Brabant.

Gemeentelijke kaders

- Mission statement
- Omgevingsvisie Oirschot
- Agenda van Oirschot
- Toekomstvisie Oirschot 2030

